
Uppföljning av säkerheten vid fritidsdykning

2012:6 Uppföljning av säkerheten vid fritidsdykning
Konsumentverket 2012

Utredare: Maria Lindstedt (projektledare), Anna Ekegren, Helena Nilsson

Förord

Konsumentverket är tillsynsmyndighet enligt produktsäkerhetslagen (2004:451) när det gäller säkerheten vid fritidsdykning. Med anledning av att det inträffat ett antal dödsolyckor i samband med att konsumenter deltagit i kurser för att lära sig dyka påbörjade Konsumentverket 2007 ett flerårigt projekt med syfte att förbättra säkerheten inom området.

Mellan år 2007-2009 genomfördes marknadskontroller och tillsynsaktiviteter som resulterade i att Konsumentverket tog initiativ till förhandlingar med dykbranschen. Förhandlingarna ledde till att Konsumentverket under år 2010 tecknade en branschöverenskommelse med Svenska sportdykarförbundet. Syftet med branschöverenskommelsen var att förtydliga säkerhetskraven och att säkerställa en hög säkerhetsnivå för konsumenter i samband med genomförande av dyktjänster i form av dykutbildning och deltagande i dykutfärder.

För att produktsäkerhetslagens krav om att tjänster som näringsidkare erbjuder till konsumenter ska vara säkra har Konsumentverket valt att rekommendera samtliga näringsidkare som erbjuder dyktjänster att följa säkerhetskraven i branschöverenskommelsen.

Denna rapport är en sammanställning av den marknadskontroll som genomfördes under 2011 och är en uppföljning för att kontrollera om Konsumentverkets rekommendationer följs.

Sammanfattning

Konsumentverket har under 2011 genomfört en marknadskontroll för att följa upp hur dykföretag och dykklubbar lever upp till Konsumentverkets rekommendationer för säkra dyktjänster. Rekommendationerna är framtagna för att säkerställa en hög skyddsnivå för konsumenter i enlighet med produktsäkerhetslagens krav på att tjänster som tillhandahålls av näringsidkare ska vara säkra.

Marknadskontrollen har genomförts genom tillsynsbesök hos 11 stycken leverantörer av dyktjänster. Kontrollen har skett genom en systematisk kontroll med inriktning på verksamheternas eget förebyggande säkerhetsarbete, och med fokus på att tjänsteleverantörerna har en säker övervakning av elever i enlighet med Konsumentverkets rekommendationer.

Resultatet visade att endast en av de besökta tjänsteleverantörerna klarade sig helt utan avvikelser. Fyra stycken uppfyllde enligt Konsumentverkets bedömning inte rekommendationen för säker övervakning av elever.

Samtliga besökta dykföretag och dykklubbar har säkerhetsrutiner och säkerhetsplanering men dessa rutiner är inte alltid nedskrivna eller dokumenterade på annat sätt. Det var bland annat endast fyra av tjänsteleverantörerna som hade skriftliga rutiner för att förebygga riskerna för personskador som kan uppkomma i verksamheten. Det saknas också ofta rutiner för att informera personal som hyrs in om de säkerhetsregler som finns i verksamheten.

När det gäller egenkontrollen så konstaterades brister framförallt på de egna analyserna av dykluft. Endast sex stycken kunde visa upp analysintyg på dykluft som inte var äldre än ett år.

Konsumentverket har följt upp resultatet av tillsynsbesöken och begärt in åtgärdsplaner samt kompletterande uppgifter i form av analysprotokoll på dykluft, riskanalyser och säkerhetsrutiner. Efter ärendehandläggning har Konsumentverket fått in begärda uppgifter. Dykföretagen och dykklubbarna med avvikelser har uppgett att de rättat sig och att de avser att följa Konsumentverkets rekommendationer när det gäller övervakning av elever och att bedriva ett förebyggande säkerhetsarbete.

Abstract

The Swedish Consumer Agency is responsible for safety supervision within recreational diving in Sweden. The purpose of this market surveillance has been to check if dive-centers and diving clubs fulfill the recommendation from the agency concerning safety within services that are provided to consumers. The recommendation is the agency's interpretation of the requirement in the product safety act that says that services provided by tradesmen shall be safe.

The market control has been conducted through supervisory visits at 11 service providers within recreational diving. The main aim of the surveillance has been to check if tradesmen can provide a safe supervision of students according to the recommendation published by the consumer agency. The surveillance has been made through a systematic check of the preventive safety management work of the service provider.

The result from the market inspection showed that only one service provider passed without any remarks. The consumer agency estimated that four of the service providers' did not offer a safe supervision of students according to the agency's recommendation.

Regarding the written documentation of safety procedures and safety planning the agency found some shortcomings. Only four of the service providers had a documented risk analysis and documented procedures in order to prevent the risks that could occur in their activities.

The agency has followed up the result from the surveillance. Service providers have been required to send in action plans and the documentation that was missing at the time of the inspection. All dive centers and diving clubs have sent in the requested information and reported that they aim to follow the recommendations concerning safe supervision of student and to conduct a preventive safety management work.

Innehållsförteckning

1	Bakgrund.....	7
1.1	Förväntad skyddsnivå på dyktjänster	8
1.2	Förebyggande systematiskt säkerhetsarbete	8
2	Syfte	9
2.1	Mål	9
3	Genomförande	10
3.1	Avgränsningar	10
3.2	Utvärdering av tillsynsbesöken och krav på åtgärdsplaner	11
3.3	Besökta tjänsteleverantörer.....	12
4	Resultat	13
4.1	Övervakning av elever.....	13
4.2	Skriftliga rutiner – Säkerhetsplanering	13
4.3	Egenkontroll.....	14
5	Uppföljning	15
6	Analys och diskussion.....	15
7	Bilagor	17

1 Bakgrund

Konsumentverket ansvarar enligt produktsäkerhetslagen (2004:451) för tillsynen av säkerheten inom fritidsdykning. Mot bakgrund av de dödsolyckor som inträffat inom fritidsdykning påbörjade Konsumentverket 2007 ett flerårigt arbete med syfte att förbättra säkerheten när de gäller tjänster som erbjuds konsumenterna i form av dykutbildningar och dykutfärder.

Utbildning av fritidsdykare sker i Sverige till största del av dykföretag som utbildar och certifierar enligt PADI¹. Utbildningen följer PADI:s interna manual och används i hela världen. Svenska sportdykarförbundet utbildar också fritidsdykare i Sverige. De har en egen utbildningsmanual och certifierar dykare enligt CMAS², som är en internationell organisation för undervattensidrott. Utöver dessa finns även några andra mindre organisationer som utbildar och certifierar dykare i Sverige.

Projektet har bestått av marknadskontroller, tillsynsaktiviteter, samverkan med dykbranschen och med företrädare från andra myndigheter. Bland annat genomfördes år 2007 en marknadskontroll på dykluft³ och året därefter en marknadskontroll av säkerheten inom fritidsdykning⁴. Hela arbetet finns att läsa i en sammanställningsrapport från 2010⁵.

Enligt produktsäkerhetslagen (PSL) ska varor och tjänster som näringsidkare erbjuder till konsumenterna vara säkra. Detta krav gäller även för dyktjänster i form av dykutbildning och dykutfärder där konsumenterna deltar. För att bedöma om säkerhetskraven i en tjänst är uppfyllda använder sig Konsumentverket bland annat av de säkerhetskrav som tas upp i svenska standarder, rekommendationer inom EU och god sed inom området. Inom fritidsdykning finns ett antal standarder som tar upp säkerhetskrav vid dyktjänster där konsumenterna deltar. Mot bakgrund av att det mellan 2001–2009 omkom elever i samband med utbildning gjorde Konsumentverket bedömningen att säkerhetskraven i dessa standarder behövde förtydligas, tolkas och anpassas efter svenska dykförhållanden.

Målet med Konsumentverkets arbete har varit att tillsammans med dykbranschen enas om riktlinjer och rekommendationer för att säkerställa en hög skyddsnivå för konsumenterna i enlighet med produktsäkerhetslagens krav. Under 2010 antog Konsumentverket rekommendationer för dyktjänster, se bilaga 1. Rekommendationerna är identiska med den överenskommelse som

¹ Professional Association of Diving Instructors

² CMAS står för Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques,

³ Rapport 2007:16. Marknadskontroll av dykluft inom fritidsdykning

⁴ Rapport 2009:1. Marknadskontroll säkerhet vid fritidsdykning

⁵ Sammanställningsrapport av projektet fritidsdykning 2010:20

Svenska sportdykarförbundet och Konsumentverket undertecknade i början av 2010.

1.1 Förväntad skyddsnivå på dyktjänster

Det är svårt att bedöma säkerheten i en tjänst på förhand eftersom den konsumeras i samma stund som den faktiskt produceras. Det bedömningsunderlag som kan granskas i förväg vid dyktjänster är:

- marknadsföring
- säkerhetsrutiner
- säkerhetsinformation till deltagare
- tjänsteleverantörens kvalifikationer
- utrustning som används
- lämplighet av dykplats

Marknadsföringen och den information konsumenten får ta del innan genomförandet av tjänsten är en viktig aspekt. Informationen ska vara tydlig och ligger till grund för vad tjänsten innehåller och vilken skyddsnivå som konsumenten kan förvänta sig. Skyddsnivåerna varierar beroende på vilken typ av dyktjänst konsumenten deltar i. Vid nybörjarkurser när elever lär sig dyka ska skyddsnivån vara hög. Konsumentverket har därför lagt stort fokus på säkerheten och framförallt övervakning av elever vid nybörjarkurser i denna marknadskontroll.

1.2 Förebyggande systematiskt säkerhetsarbete

Konsumentverket har i sina rekommendationer för säkra dyktjänster bedömt att tjänsteleverantörerna ska bedriva egenkontroll och ett systematiskt säkerhetsarbete för att uppfylla kravet i lagstiftningen på att tjänster ska vara säkra. Kontroll av att detta görs har därför ingått i marknadskontrollen. För att underlätta för näringsidkarna skickades information inför marknadskontrollen ut till dykföretag och dykklubbar om vilken typ av dokumentation de skulle kunna visa upp vid ett eventuellt tillsynsbesök, se bilaga 2.

Exempel på olika dokument som kan ingå i ett systematiskt säkerhetsarbete:

- riskanalys för olika aktiviteter som erbjuds
- åtgärdsplan för att minska riskerna
- dokumenterad kontroll av utrustning och personlig skyddsutrustning
- dokumentation av personalens kompetens och utbildning
- tydlig skriftlig ansvarsfördelning
- instruktioner och regler för aktiviteterna

- säkerhetsinformation och rutiner för hur informationen ska ges till deltagare

Ett systematiskt säkerhetsarbete gör det enklare att upptäcka säkerhetsbrister och att genomföra säkerhetshöjande åtgärder. På Konsumentverkets hemsida www.konsumentverket.se finns mer information om systematiskt säkerhetsarbete.

2 Syfte

Syftet med marknadskontrollen har varit att följa upp hur dykbranschen har anpassat sig efter Konsumentverkets rekommendationer för säkra dyktjänster.

2.1 Mål

Det huvudsakliga målet är att minska antalet allvarliga olyckor, framförallt dödsolyckor, i samband med tjänster inom fritidsdykning.

Ett annat mål är att skapa en god sed inom dykbranschen som bygger på de dykförhållanden som råder i svenska vatten samt att säkerställa likvärdiga konkurrensförhållanden bland företag och dykklubbar som erbjuder dyktjänster till konsumenter.

3 Genomförande

Marknadskontrollen har genomförts genom tillsynsbesök hos 11 stycken leverantörer av dyktjänster. Tre av dessa var dykkklubbar anslutna till Svenska sportdykarförbundet och åtta var kommersiella dykföretag. Samtliga tjänsteleverantör har fått information och kontaktats i förväg för tidsbokning av tillsynsbesöket.

Kontrollen har skett genom en systematisk kontroll med inriktning på verksamheternas eget förebyggande säkerhetsarbete. När Konsumentverkets rekommendationer inte har följts har detta bedömts som avvikelser eller anmärkningar.

- Avvikelser har bedömts som allvarliga brister i skyddsnivån och åtgärder har krävts.
- Anmärkningar är mindre allvarliga brister som endast resulterat i påpekanden.

Utöver de 11 besökta tjänsteleverantörerna så har ytterligare två dykföretag kontaktats och Konsumentverket har begärt in skriftliga säkerhetsdokument och analysprotokoll på den senast genomförda egenkontrollen av dykluft⁶.

Vid besöken har tjänsteleverantörerna informerats om de krav som finns i produktsäkerhetslagen och om Konsumentverkets rekommendationer för säkra dyktjänster. Konsumentverket har även informerats om Arbetsmiljöverkets föreskrift gällande dykeriarbete⁷. Arbetsverkets föreskrift syftar till en säker arbetsmiljö för de som i sitt yrke genomför dykeriarbete och innefattar även instruktörer inom fritidsdykning.

Checklistan som använts vid tillsynsbesöken bifogas i bilaga 3. Vid avvikelser från Konsumentverkets rekommendationer har en åtgärdsplan krävts in från tjänsteleverantörerna. Konsumentverket har även följt upp att åtgärder som redovisats har genomförts.

3.1 Avgränsningar

Marknadskontrollen avgränsas till att endast innefatta dyktjänster i form av utfärder och dykkurser för nybörjare samt fortsättningskursen efter grundkursen. Andra typer av kurser inom teknisk dykning, isdykning, grottdykning och liknande innefattas inte i kontrollen.

⁶ Säkerhetskrav på komprimerad luft för dykning finns i standarden SS-EN 12021 "Komprimerad luft för andningsapparater"

⁷ AFS 2010:16 Dykeriarbete

3.2 Utvärdering av tillsynsbesöken och krav på åtgärdsplaner

Efter tillsynsbesöket gjordes en utvärdering av tjänsteleverantörernas skriftliga säkerhetsrutiner och säkerhetsdokument. Konsumentverket har särskilt kontrollerat att följande uppgifter funnits med:

- Kontaktuppgifter till säkerhetsansvarig.
- Kort beskrivning av den verksamhet som bedrivs.
- Beskrivning och analys av de risker som kan uppkomma i verksamheten.
- Säkerhetsplanering med hänsyn till de risker som finns
- Dokumentation av den egenkontroll som bedrivs.
- Rutiner för att dokumentera, rapportera och följa upp olyckor som inträffat
- Räddningsplan och rutin för vilka åtgärder som ska vidtas vid olyckor och nödsituationer
- Plan för krishantering när allvarlig olycka inträffat

Konsumentverket har även granskat att det i säkerhetsplaner och rutiner framgår att tjänsteleverantören har en säker övervakning av elever i enlighet med Konsumentverket rekommendationer, se bilaga 1.

3.3 Besökta tjänsteleverantörer

Namn	Postort	Datum för tillsynsbesök
Dykmagasinet, Larsson & Westerberg AB	Karlstad	2011-03-14
Dykhuset Scubahouse Stockholm AB	Stockholm	2011-03-31
Fantasea Stockholm Underwater AB	Stockholm	2011-03-31
Skelleftebottens dykkлубb	Skellefteå	2011-04-07
Lycksele Sport & Dyktjänst AB	Lycksele	2011-04-08
West Point Divers	Grebbestad	2011-04-14
KTH:s dykkлубb	Stockholm	2011-04-20
Säffle-Åmåls dykarkлубb	Säffle	2011-04-29
Dyk med Doele AB/ Dykterminalen	Lund	2011-05-02
HB dyktjänst i Malmö	Malmö	2011-05-02
Stockholms dykcenter AB	Stockholm	2011-05-26

Tabell 1. Företag och dykkлубbar som inspekterats

Utöver ovanstående dykföretag och dykkлубbar så har skriftlig dokumentation bestående av protokoll av dykluft, räddningsplaner och säkerhetsplaner begärts in av Grebbestad Dyk & Äventyr samt Aquatica i Malmö.

4 Resultat

Resultatet av tillsynsbesöken har sammanställts och redovisas nedan under tre huvudrubriker:

- Övervakning av elever.
- Skriftliga rutiner – säkerhetsplanering.
- Egenkontroll.

4.1 Övervakning av elever

Konsumentverket har i samband med tillsynsbesöken bedömt att fyra av de elva besökta tjänsteleverantörerna inte uppfyllde Konsumentverket rekommendationer för säker övervakning av elever⁸.

Kommentar: Säker övervakning av elever vid nybörjarkurser är en grundförutsättning för att dykutbildning ska kunna genomföras med en hög skyddsnivå. Enligt Konsumentverket rekommendationer ska det vid träningsdyk utomhus alltid finnas övervakning vid ytan bestående av en person som snabbt ska kunna bistå och vid behov larma. Dessutom ska antalet elever begränsas så att dykinstruktören eller dykassistenten inte har fler elever än att de vid varje givet ögonblick kan greppa tag i eleverna. Det ska därför enligt Konsumentverkets rekommendationer finnas minst en instruktör och en dykassistent i vattnet vid övervakning av fler än två elever under en grundkurs⁹.

4.2 Skriftliga rutiner – Säkerhetsplanering

Samtliga av de 11 besökta dykföretagen och dykklubbarna hade någon form av säkerhetsrutiner och säkerhetsplanering men det saknades ofta skriftliga rutiner och dokumentation.

- Fem tjänsteleverantörer hade skriftliga säkerhetsdokument där det framgick kontaktuppgifter till en utsedd säkerhetsansvarig.
- Endast fyra stycken hade en dokumenterad riskanalys och framtagna skriftliga rutiner för att förebygga riskerna.
- Sju av tjänsteleverantörerna saknade tydliga rutiner för hur personal och inhyrd personal får kännedom om interna säkerhetsregler
- Åtta stycken hade rutiner för att följa upp och utvärdera allvarliga incidenter och olyckor

⁸ Säffe-Åmåls dykklubb erbjöd inte dykutbildning, utan endast dyktjänster i form av dykutfärder för medlemmar

⁹ Se bilaga 1 för övervakning av elever vid fortsättningskurs

- Endast fyra stycken hade planer för krishantering vid allvarliga dykolyckor
- Samtliga hade skriftliga räddningsplaner och det fanns även etablerade rutiner för att kontrollera personalens behörighet och kvalifikationer

Kommentar: Fritidsdykning är förenat med vissa risker. Leverantörer av dyktjänster ska därför bedriva ett systematiskt internt säkerhetsarbete för att förebygga och minska risken för personskador. På dykcenter är det vanligt att inhyrd personal används för att hålla kurser. Det är därför viktigt att det i säkerhetsarbetet finns rutiner för att all personal tar del av de interna säkerhetsreglerna som finns i verksamheten. Arbetet ska även bestå av en redovisning och uppföljning av de incidenter och olyckor som inträffat. Det bör även ingå en plan för hur rapportering ska ske till myndigheter i samband med olyckor.

4.3 Egenkontroll

Samtliga besökta dykföretag och dykklubbar bedriver någon form av egenkontroll som dokumenteras. Alla hade service- och underhållsjournaler för utrustning liksom driftsjournaler för kompressorerna. Däremot kunde endast sex av de besökta företagen/klubbarna visa upp analysintyg på dykluft som inte var äldre än ett år.

Kommentar: Ansvaret för att tillhandahålla en säker tjänst ligger hos den tjänsteleverantör som erbjuder tjänsten. I det ansvaret ingår bland annat att bedriva egenkontroll. I Konsumentverkets rekommendationer för säkra dyktjänster framgår att det ska upprättas ett system med skriftlig dokumentation som baseras på den verksamhet som bedrivs. I egenkontrollen ingår enligt Konsumentverkets bedömning att försäkra sig om att dykluftens uppfyller säkerhetskraven genom egna analyser och kontroller.

5 Uppföljning

Ett av målen med marknadskontrollen har varit att försöka skapa en god sed inom dykbranschen som ger en hög skyddsnivå för konsumenter i samband med dyktjänster i Sverige. En annan viktig faktor är att säkerställa likvärdiga konkurrensförhållanden bland företag och dykklubbar. Endast dykklubben vid KTH (Kungliga tekniska högskolan) klarade sig helt utan avvikelser.

Konsumentverket har därför valt att följa upp tillsynsbesöken och begära in åtgärdsplaner från övriga tjänsteleverantörer samt uppgifter som inte kunde visas upp i samband med tillsynsbesöken. Där det saknades har dokumentation i form av analysprotokoll på dykluft, riskanalyser och säkerhetsrutiner har begärts in.

Konsumentverket har efter ärendehandläggning och förhandling fått in begärda uppgifter. Dykföretagen och dykklubbarna med avvikelser har uppgett att de rättat sig och att de avser att följa Konsumentverkets rekommendationer.

6 Analys och diskussion

Produktsäkerhetslagens ställer krav på att varor och tjänster som tillhandahålls av näringsidkare ska vara säkra. I det ansvaret ingår att bedriva ett systematiskt säkerhetsarbete med syfte att förebygga olyckor som leder till personskador. När det gäller tjänster så är dessa svåra att bedöma eftersom de produceras och konsumeras i samma stund. Det som Konsumentverket kan kontrollera är att det finns dokumentation av egenkontroll och att tjänsteleverantören har säkerhetsrutiner och arbetar förebyggande för att förebygga olyckor med personskador som följd. Konsumentverket kan även kontrollera hur tjänsten marknadsförs och att den säkerhetsinformation som ges till deltagare bedöms vara utformad på ett bra och tydligt sätt.

Marknadskontrollen har visat att det inte är tillräckligt att enbart utarbeta rekommendationer och branschöverenskommelser. Tillsyn och tillsynsbesök är en förutsättning för att få till stånd en förändring av ett sedan tidigare inarbetat arbetssätt. Konsumentverkets mål med arbetet har varit att skapa en god sed i branschen som innefattar att tjänsteleverantörer inom fritidsdykning ska arbeta systematiskt med att förbättra säkerheten och att följa upp olyckor och incidenter. Lärandet och erfarenhetsåterföring av inträffade olyckor är en viktig del där branschen själv har ett stort ansvar. Det krävs en öppenhet och en tydlighet om vad som hänt och vilka åtgärder som vidtagits när det inträffat olyckor för att ett förbättringsarbete ska ske.

Enligt produktsäkerhetslagen finns en skyldighet att underrätta tillsynsmyndigheten när en näringsidkare upptäckt att en vara eller tjänst som de tillhandahåller är farlig. Näringsidkaren ska dessutom redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att förebygga personsador. Det är svårt både för en tjänsteleverantör och för tillsynsmyndigheten att med stöd av produktsäkerhetslagen bedöma farligheten hos en tjänst. Speciellt med tanke på att en tjänst produceras i samma stund som den konsumeras.

Enstaka olyckor räcker inte som ett kriterium för att en dyktjänst är farlig eftersom olyckor alltid kommer att hända i samband med äventyrs- och fritidsaktiviteter. Däremot kan upprepade olyckor där man kan visa på systematiska säkerhetsbrister vid utövandet av tjänsten tyda på en ”farlig tjänst”. Andra faktorer som kan påverka när en tjänst kan bedömas som farlig är när tjänsteleverantören inte har tillräckliga kvalifikationer eller att utrustningen som används har säkerhetsbrister. En viktig faktor för bedömningen är om rekommendationerna som Konsumentverket tagit fram följs.

För att underlätta för tjänsteleverantörer inom fritidsdykning att bedöma när Konsumentverket ska underrättas kan det tydliggöras att en underrättelse alltid bör göras vid allvarliga olyckor. Mer information om underrättelse-skyldigheten finns på Konsumentverkets hemsida.

Konsumentverket bedömer att arbete med säkerheten inom fritidsdykning har stärkt säkerhetsmedvetandet hos dykföretag och dykklubbar. Det är viktigt att det finns skriftliga säkerhetsrutiner och att följa upp och förebygga olyckor för att säkerheten ska ge en hög skyddsnivå. Det krävs också att all personal känner till rutinerna, att dessa följs och att åtgärder vidtas när säkerhetsbrister konstateras. Tillsyn är en annan viktig faktor. Konsumentverket planerar därför även i fortsättningen att följa upp säkerheten inom fritidsdykning genom stickprovskontroller och marknadskontrollprojekt.

7 Bilagor

Bilaga 1. Konsumentverkets rekommendationer för säkra dyktjänster

Bilaga 2. Information som skickades ut till leverantörer av dyktjänster

Bilaga 3. Checklista som användes vid tillsynsbesöken

Konsumentverkets rekommendationer för säkra dyktjänster

Del 1. Information som tjänsteleverantören är skyldig att inhämta och lämna till kunden i samband med erbjudande av dyktjänster inom fritidsdykning

A. Information som ska lämnas till kunden före genomförandet av alla dyktjänster

- Tjänsteavtalets villkor vid avtalets ingående och särskilt innebörden av villkoren gällande leverans och avslutande av tjänsten
- Förkrav och eventuella kvalifikationer som behövs för att kunden ska kunna tillgodogöra sig tjänsten
- Utrustningskrav, vad som ingår i tjänsten och vilken utrustning deltagaren själv ska tillhandahålla
- Kostnader för deltagaren
- Försäkringsvillkor
- De specifika tänkbara lokala förhållanden som kan råda speciellt med avseende på sikt och vattentemperaturer, och relevant utrustning för tänkbara förhållanden
- Lagstiftning, såsom produktsäkerhetslagen, och andra krav som finns gällande den specifika tjänsten
- Innehållet i denna branschöverenskommelse

Utöver information under punkten A ska följande information lämnas när tjänsten innefattar utbildning av fritidsdykare

- Omfattningen av utbildningen
- Vilka olika kursmoment som ingår
- Kunden ska informeras om att alla teoretiska mål, övningsfrågor, kunskapskontroller samt slutskrivning måste genomföras på ett godkänt sätt enligt aktuell kursplan. Kunden skall informeras om att alla praktiska färdigheter måste bemästras och genomföras på ett godkänt sätt enligt aktuell kursplan och att genomgången kurs inte garanterar certifiering
- Inom vilka begränsningar kunden erhåller kompetens att dyka efter genomförd utbildning
- Kunden ska dessutom informeras om att ett register med deras personuppgifter kommer att hållas och lämnas över till respektive dykutbildningsorganisation

B. Information som ska lämnas i samband med dyk eller dykövningar vid alla dyktjänster

Före varje dyk eller dykövning ska en komplett dyk- och dykplatsgenomgång genomföras rörande organisation, säkerhet och nödfallsrutiner innehållande minst följande information:

- Presentation av personal och deras respektive funktion i samband med dyket samt vem som är dykansvarig
- Sammansättning av dykparen, alternativt sammansättning av dykgruppen
- Vad som krävs av deltagaren vid genomförandet av dyket
- Nödfallsrutiner i samband med aktuellt dyk
- Vilka begränsningar som gäller för dykdjup och dyktid

C. Information som tjänsteleverantören ska inhämta och dokumentera i samband med dykutbildning och dykutfärder ska minst omfatta

- Personuppgifter
- Utbildnings- och erfarenhetsstatus
- Hälsostatus
- Dykplan och loggföring av alla dykare

Del 2. Säkerhet vid dykutbildning

Inom fritidsdykning finns ett antal EN-standarder som anger säkerhetskrav i samband med utövande och tillhandahållande av dyktjänster, bilaga 4. Dessa standarder är minimikrav. Nedanstående säkerhetsregler är bland annat ett förtydligande av några punkter i dessa standarder och den tolkning som Konsumentverket och SSDF enats om för att säkerställa en hög säkerhetsnivå för konsumenter i samband med genomförande av dykutbildning.

Övervakning av elever vid dykövningar utomhus

Ansvaret för övervakning av eleverna ligger hos dykinstruktören. För att underlätta övervakningen kan instruktören använda sig av dykassistenter. Med dykassistent avses nedan en erfaren dykare med räddningsutbildning som genomgått grundkurs, fortsättningskurs och minst har 20 timmars dyktid.

För övervakning av elever ska det vid träningsdyk utomhus alltid finnas övervakning vid ytan. Övervakningen ska bestå av en fysisk person på land eller i båt med möjlighet att snabbt kunna bistå och larma¹.

Dykutbildning Grundkurs

Vid dykutbildning grundkurs, enligt SS-EN 14153-1 och SS-EN 14153-2, ska antalet elever begränsas så att dykinstruktören eller dykassistenten inte har övervakning av fler elever än att de vid varje givet ögonblick kan greppa tag i eleverna. Det bör alltid finnas minst en instruktör och en dykassistent i vattnet oavsett antalet elever och det ska alltid finnas en instruktör och en dykassistent i vattnet vid övervakning av fler än två elever. För att undvika separation av dykparen ska eleverna noggrant tränas att dyka nära varandra med goda pardykningsrutiner.

Vidareutbildning av redan certifierade grundkursdykare

Vid övervakning av elever i samband med vidareutbildning av redan certifierade grundkursdykare ska det vid fler än fyra elever, förutom dykinstruktören alltid finnas minst en dykassistent tillgänglig på dykplatsen i samband med det första utedyket i utbildningen. Dyk till större djup än 20 meter får ske först efter det att eleverna bedömts ha de förkunskaper och

¹ Se även SSDF dykpraxis.

färdigheter som krävs. För övervakning av elever vid dyk till större djup än 20 meter ska det i övningsområdets omedelbara närhet, förutom dykinstruktören alltid finnas minst en dykassistent i vattnet.

Kompletterande övningar vid grundkurs

För att förhindra uppflytning av elever får de obligatoriska övningarna precis i början av grundkursen ske med eleverna sittandes på botten. Antalet övningar med avvägning och flytkraftskontroll ska utökas till dess att instruktören bedömer att eleverna klarar avvägningen i vattnet. Resterande övningar ska eleverna utföra med korrekt flytkraftskontroll under hela kursen. Detta innebär att eleverna inte ska göra övningarna med negativ flytkraft. Dykinstruktören är ansvarig att kontrollera att eleverna är rätt avvägda inför dyket.

Om utrustningskonfigurationen tillåter ska eleverna vid ett flertal tillfällen träna på att dumpa sitt viktsystem. Om viktsystemet inte går att dumpa ska konfigurationen ha två system som är oberoende av varandra för att skapa positiv flytkraft.

Förtydligande av tjänsteleverantörens ansvar

Ansvar för att tillhandahålla en säker tjänst ligger hos den tjänsteleverantör som erbjuder tjänsten till kunden. Detta innebär att om tjänsteleverantören (dykkklubb, dykbutik) använder sig av inhyrda instruktörer eller inhyrda näringsidkare som arbetar i tjänsteleverantörens namn, så ligger ändå ansvaret hos tjänsteleverantören.

Tjänsteleverantören har också ett ansvar att endast certifiera dykare som klarar de uppställda kraven och som bedöms ha den färdighet som krävs för att dyka i enlighet med det certifikat de erhåller.

Del 3. Egenkontroll hos tjänsteleverantör av dyktjänster

Leverantörer av dyktjänster ska bedriva ett systematiskt säkerhetsarbete med syfte att kontinuerligt förbättra säkerheten och minska risken för skadefall. Grunden för säkerhetsarbetet¹ ska vara de risker som finns i den verksamhet som bedrivs. Säkerhetsarbetet ska bland annat bestå av skriftliga rutiner samt dokumentation av de kontroller som görs i syfte att förbättra säkerheten. Säkerhetsarbetet ska också bestå av en redovisning och uppföljning av de incidenter och olyckor som inträffat. Det ska även ingå rutiner för att säkerställa att all personal och även inhyrd personal är väl införstådda med huvudföretagets säkerhetspolicy, säkerhetsplaner och andra säkerhetsregler som finns för verksamheten.

Skriftliga säkerhetsdokument som ska finnas på respektive företag

En upprättad säkerhetsplan med bland annat följande uppgifter

- Kontaktuppgifter till säkerhetsansvarig och dennes ställföreträdare
- Förteckning över personal och deras kompetens och ansvarsområde
- Riskbedömning och säkerhetsplanering som täcker in verksamheten
- Uppföljning av incidenter och olyckor. Åtgärder som vidtagits
- Krishanteringsplan
- Nödfallsplan
- Rutiner för rapportering till myndigheter i samband med olyckor

Dokumenterad egenkontroll

För att visa att kraven i produktsäkerhetslagen är uppfyllda ska varje tjänsteleverantör även upprätta ett system med skriftlig dokumentation för egenkontroll som baseras på den verksamhet som bedrivs.

Såsom till exempel:

- Journal för service, underhåll och funktionstester av utrustning som används vid uthyrning
- Användningsdagbok vid uthyrning av utrustning
- Driftsjournal till kompressorn och intyg av luftanalyser
- Dykplatser i form av en skiss och beskrivning

¹ Se även Konsumentverkets ”Vägledning till systematiskt säkerhetsarbete för konsumenttjänster”

Del 4. Förteckning över Standarder SIS/ TK 388

Fritidsdykning

- *SS-EN 14153-1:2003 Fritidsdykning – Säkerhetsrelaterade minimikrav vid utbildning av fritidsdykare. Del 1: Nivå 1 - Assisterad dykare*
- *SS-EN 14153-2:2003 Fritidsdykning – Säkerhetsrelaterade minimikrav vid utbildning av fritidsdykare. Del 2: Nivå 2 - Grundkurs dykare*
- *SS-EN 14153-3:2003. Fritidsdykning – Säkerhetsrelaterade minimikrav vid utbildning av fritidsdykare. Del 3: Nivå 3 – Dykledare*
- *SS-EN 14113-1:2004. Fritidsdykning – Säkerhetsrelaterade minimikrav vid utbildning av dykinstruktörer. Del 1: Nivå 1.*
- *SS-EN 14113-2:2004. Fritidsdykning – Säkerhetsrelaterade minimikrav vid utbildning av dykinstruktörer. Del 2: Nivå 2*
- *SS EN 14467:2004. Krav för utövande och tillhandahållande av tjänster*

Information som skickades ut till leverantörer av dyktjänster

Information om tillsyn gällande säkerhet vid fritidsdykning

Konsumentverket kommer under april månad att följa upp hur leverantörer av dyktjänster har anpassat sig till verkets rekommendationer när det gäller att erbjuda konsumenter säkra dyktjänster. De klubbar och företag som ingår i kontrollen kommer att meddelas datum och tid för besöket.

Vad kommer att ingå i kontrollen?

Tjänsteleverantörerna ska redovisa att de har en säker övervakning av elever i samband med dykutbildning och att de har upprättat en säkerhetsplan där bland annat följande uppgifter ska finnas:

- Beskrivning av verksamheten
- Kontaktuppgifter till säkerhetsansvarig och dennes ställföreträdare
- Riskanalys och säkerhetsplanering som täcker in verksamheten
- Redovisning av hur olyckor och incidenter dokumenteras och följs upp (ev åtgärdsplaner)
- Räddningsplan och krishanteringsplan

Konsumentverket kommer också att kontrollera dokumentationen av den egenkontroll som bedrivs, bland annat:

- Service- och underhållsjournal för utrustning
- Driftsjournal till kompressorn och intyg av genomförda luftanalyser.

Dykklubbar och dykföretag har enligt produktsäkerhetslagen ansvar för att tjänster som tillhandahålls konsumenter är säkra. I det ansvaret ingår bland annat att bedriva ett systematiskt förebyggande säkerhetsarbete för att hålla en hög säkerhetsnivå. Mer information finns på Konsumentverkets hemsida (*sökord "säkra dyktjänster"*).

Maria Lindstedt

Checklista som användes vid tillsynsbesöken

Tillsyn tjänsteleverantörer av dyktjänster

Namn på verksamheten		kontaktperson	
tel nr	org nr	datum	
Adress			

1. Tjänster som erbjuds?

	Ja
a) Dykutbildning	
- PADI	
- NAUI	
- CMAS	
- SSI	
b) Arrangerade dyktfärder	
c) Dykresor utomlands (inte paketresor. Deltagarna bokar resan själv)	
d) Egenimport	
e) Försäljning av dykutrustning	
f) Tillhandhållande av dykluft	
g) Tillhandhållande av nitrox och trimex	
h) Teambildningaktiviteter,	
i) Annat: Erbjuder tjänster inom traditionell yrkesdykning.	
j) Dyksällskap?	
k) Service av dykutrustning	
Kommentarer:	
*	

2. Lagstiftning Produktsäkerhetslagen 2004:451* (se bifogad info)

	Ja	Anm
a) Känner till kraven i 7§, 10§,		
b) Känner till kraven i 12§		
c) Känner till skyldigheten i § 22 och § 23		
d) Tillsynsmyndighetens befogenheter enl 26§, 27§,		
e) EN och ISO standarder inom området		
f) Konsumentverkets rekommendationer		
Kommentarer:		

3. Lagstiftning Dykeriarbete AFS 2010:16

	Ja	Anm
a) Känner ni till om föreskrifterna?		
b) Gäller föreskriften för er verksamhet?		
Kommentarer:		

4. Information som lämnas eller inhämtas från kund

	Ja	Avik	Anm
a) Lämnas det säkerhetsinformation till elever?			
- <i>mundlig</i>			
- <i>skriftlig (kopia)</i>			
b) Lämnas det säkerhetsinformation i samband med utfärder?			
- <i>mundlig</i>			
- <i>skriftlig (kopia)</i>			
c) Vilken typ av information hämtas in från kund och dokumenteras i samband med <u>dykutbildning</u> ?			
- <i>Personuppgifter</i>			
- <i>Utbildnings- och erfarenhetsstatus</i>			
- <i>Hälsostatus</i>			
- <i>Dykplan och loggföring av alla dykare</i>			
d) Vilken typ av information hämtas in från kund och dokumenteras i samband med <u>dykutfärder</u> ?			
- <i>Personuppgifter</i>			
- <i>Utbildnings- och erfarenhetsstatus</i>			
- <i>Hälsostatus</i>			
- <i>Dykplan och loggföring av alla dykare</i>			
e) Lämnas tillräcklig information muntligt till kunden vid dykplatsen (<i>se branschöverenskommelsen och standarden med krav på dyktjänster</i>)			
Kommentar:			

5. Säker övervakning av elever grundkurs och fortsättningskurs

	Ja	Avvik	Anm
a) Har företaget en säker övervakning av elever på grundkurser? (<i>redovisas, jmf branschöverenskommelsen</i>)			
b) Har instruktören alltid med sig en assistent i vattnet i samband med dykövning grundkurs för övervakning av elever?			
c) Finns det rutiner i era egna anvisningar om antalet elever/instruktör och dykassistent?			
d) Har företaget säker övervakning av elever på vidareutbildning av dykare? (<i>redovisas, jmf branschöverenskommelsen</i>)			
e) Finns övervakning vid ytan? (<i>redovisas, jmf branschöverenskommelsen</i>)			
Kommentarer:			
*			

6. Säkerhetsplan

	<i>Ja</i>	<i>Avvik</i>	<i>Anm</i>
a) Finns en upprättad säkerhetsplan?			
b) Finns det kontaktuppgifter till säkerhetsansvarig och ställföreträdare?			
c) Innehåller planen en riskanalys?			
d) Ingår det säkerhetsplanering med hänsyn till de risker som finns?			
e) Ingår det rutiner för hur personal och inhyrd personal får kännedom om säkerhetsregler?			
f) Är personalens kvalifikationer och ”behörighet” dokumenterad?			
g) Ingår det en plan för hur olyckor och allvarliga incidenter dokumenteras och följs upp?			
h) Finns det en plan för att hantera kriser (när allvarlig olycka inträffat)?			
i) Finns det dokumenterat i planen hur rapportering till myndigheter ska ske?			
Kommentarer: *			

7. Räddningsplan

	<i>Ja</i>	<i>Avvik</i>	<i>Anm</i>
a) Finns det en räddningsplan?			
b) Finns det dykplatsbeskrivningar?			
c) Finns det dokumenterade räddningsvägar för de olika dykplatserna som används?			
d) Framgår det i planen vilken räddningsutrustning som ska finnas tillgänglig vid dykplatserna?			
Kommentarer: *			

8. Egenkontroll

	<i>Ja</i>	<i>Avvik</i>	<i>Anm</i>
a) Finns det service och underhållsjournal för utrustning som hyrs ut i samband med utbildning och utfärder?			
b) Förs det en driftjournal till kompressorn?			
c) Finns det en rutin för hur ofta filtren ska bytas?			
e) Finns det en utsedd person som är huvudansvarig för kompressorn och dykluftan?			
f) Finns det ett intyg på genomförd luftanalys? <i>Datum för analysen:</i>			
Kommentarer:			

Övrigt

Finns det dokumenterat antalet elever som genomgått kurser under det senaste året?

Finns det dokumenterat hur många som deltagit på utfärder som anordnas?

Anlitar ni underleverantörer? Vilka?

Hur får underleverantörerna kunskap om de säkerhetsregler som gäller på företaget?

Har ni dyktjänster som vänder sig till barn under 14 år? Vilka?

Har ni gjort några viktiga erfarenheter eller vidtagit några specifika åtgärder som ni anser förbättrat säkerheten för konsumenterna?

Har ni besökt Konsumentverkets hemsida?

Företagets egna kommentarer**Resultat från tillsynsbesöket**

Avvikelser:

Anmärkningar:

Uppföljning

Konsumentverket begär att en åtgärdsplan ska skickas in. Se särskild begäran.

I planen ska framgå tidplanen för att åtgärda samtliga avvikelser. Anmärkningar som påtalats bör åtgärdas men behöver inte redovisas i handlingsplanen.

Några paragrafer ur produktsäkerhetslagen (2004:451) - texten nedan är inte fullständig utan endast delar av lagtexten.

1 § Denna lag syftar till att säkerställa att varor och tjänster som tillhandahålls konsumenterna inte orsakar skada på person.

7 § Varor och tjänster som tillhandahålls av näringsidkare skall vara säkra.

10 § Vid bedömningen av om en risk hos en tjänst skall anses som godtagbar och förenlig med en hög skyddsnivå skall hänsyn särskilt tas till

1. hur tjänsten utförs,
2. säkerhetsinformation som näringsidkaren lämnar,
3. tjänstens inverkan på varor, om det kan antas att säkerheten hos varor kommer att påverkas av hur tjänsten utförs, och
4. risker som tjänsten kan föra med sig för vissa konsumentgrupper, särskilt barn och äldre.

12 § När man i andra fall än som avses i 11 § skall bedöma om en vara eller tjänst är säker skall särskilt beaktas

1. andra svenska standarder än sådana som avses i 11 §,
2. rekommendationer från Europeiska gemenskapernas kommission med riktlinjer för bedömningen av varors eller tjänsters säkerhet,
3. god sed för produktsäkerhet i den berörda branschen,
4. den aktuella vetenskapliga och tekniska kunskapsnivån, och
5. den skyddsnivå som konsumenterna rimligen kan förvänta sig.

22 § Näringsidkare är skyldiga att informera och samarbeta med varandra och med tillsynsmyndigheten för att undanröja sådana risker som är förknippade med en vara eller tjänst som de tillhandahåller eller har tillhandahållit.

23 § Näringsidkare som får kännedom om att en vara eller tjänst som de tillhandahåller eller har tillhandahållit är farlig skall omedelbart underrätta tillsynsmyndigheten om det och om de åtgärder som har vidtagits för att förebygga skadefall. Tillsynsmyndigheten behöver dock inte underrättas, om det uppenbart skulle vara utan betydelse.

26 § Tillsynsmyndigheten får förelägga en näringsidkare som tillhandahåller eller har tillhandahållit varor eller tjänster att

1. yttra sig och lämna de upplysningar som behövs i ett ärende om efterlevnaden av denna lag, och
2. tillhandahålla de handlingar, varuprover och liknande som kan ha betydelse för utredningen.

27 § Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs i ett enskilt fall för att denna lag och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

Några paragrafer ur Dykeriarbete AFS (2010:16)

- texten nedan är inte fullständig utan endast delar av lagtexten.

2 § Dessa föreskrifter gäller varje verksamhet där en arbetstagare för en arbetsgivares räkning utför arbete under vatten

Med arbetsgivare jämställs i dessa föreskrifter den som anlitar inhyrd arbetskraft för att utföra arbete i sin verksamhet.

4 § Dykeriarbete ska planeras så att det kan genomföras på ett säkert sätt. Innan dykeriarbete får påbörjas ska en skriftlig dykplan upprättas. Dykplanen ska baseras på en riskbedömning av det planerade dykeriarbetet

5 § Det planerade dykeriarbetet ska riskbedömas. Riskbedömningen ska dokumenteras, dateras och lagras i lämplig form.

6 § Om riskbedömningen, enligt 5 §, motiverar det ska åtgärder som minimerar riskerna vid dykeriarbetet vidtas.

11 § De som utför dykeriarbete som instruktör eller dykarledare inom fritidsdykning ska ha ett utbildningsbevis minst i nivå med kraven i SS-EN 14153-3:2003.

18 § Innan dykeriarbete får påbörjas ska ett dyklag utses. Ett dyklag ska bestå av minst tre personer: en dykarledare, en dykare och en reservdykare.

21 § Reservdykaren ska undsätta dykaren i vattnet i händelse av en nödsituation eller annan händelse som innebär att dykaren i vattnet behöver assistans.

...Vid parykning eller vid dykning med flera dykare i vattnet får dykarna vara varandras reservdykare om riskbedömningen, enligt 5 §, medger detta.

Del av branschöverenskommelsen

B. Information som ska lämnas i samband med dyk eller dykövningar vid alla dyktjänster

- Före varje dyk eller dykövning ska en komplett dyk- och dykplatsgenomgång genomföras rörande organisation, säkerhet och nödfallsrutiner innehållande minst följande information:
- Presentation av personal och deras respektive funktion i samband med dyket samt vem som är dykansvarig
- Sammansättning av dykparen, alternativt sammansättning av dykgruppen
- Vad som krävs av deltagaren vid genomförandet av dyket
- Nödfallsrutiner i samband med aktuellt dyk
- Vilka begränsningar som gäller för dykdjup och dyktid

Konsumentverket

Box 48

651 02 Karlstad

Telefon: 0771-42 33 00

Webbplats: www.konsumentverket.se

E-post: konsumentverket@konsumentverket.se